

Nr 38

Utbildningsutskottets betänkande i anledning av motioner angående uppdragsforskning vid universitet och högskolor m. m.

Motionerna

1973:915 av fru Lundblad m. fl. (s) vari hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställer att fastare regler för uppdragsforskning vid våra universitet och högskolor skapas och att uppdragsforskningen sker under ledning av läroanstalternas styrelse eller annat beslutande organ,

1973:1469 av herr Helén m. fl. (fp) i vad avser hemställan att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall begära att förslag föreläggs riksdagen om utformningen av uppdragsforskningen vid universitet och högskolor.

Gällande bestämmelser

I universitetsstadgan är intagna följande bestämmelser beträffande befattningshavares rätt att åta sig särskilt uppdrag (68 §).

Lärare eller annan befattningshavare må icke i förhållande till myndighet eller enskild åtaga sig särskilt uppdrag i fråga om forskning eller utbildning, avsedd att bedrivas vid universitetet, med mindre uttryckligt förbehåll göres om att de medel, vilka anvisas för uppdragets fullgörande, skola förvaltas av konsistoriet samt att denna ordning ej innebär att annan än befattningshavaren ikläder sig ansvar för fullgörandet.

Kungl. Maj:t har på grundval av statsmakternas ställningstaganden år 1969 (prop. 1969:1, bil. 10, s. 281) utfärdat bestämmelser som gäller ersättning bl. a. för uppdragsforskning (senaste lydelse genom regleringsbrev den 25 maj 1973). De fastställda bestämmelserna om ersättning för arbete m. m. har följande lydelse.

1. För arbete m. m. som utförs åt annan statlig myndighet, åt kommun eller åt enskild tas ersättning ut enligt dessa bestämmelser. Bestämmelserna avser inte verksamhet som bedrivs med utnyttjande av gåvo- och donationsmedel eller medel som anvisats av statens forskningsråd eller styrelsen för teknisk utveckling.

2. Ersättning skall täcka alla kostnader för verksamheten.

3. Ersättning som avser ändamål för vilka utgifterna bestrids från anslagspost under förslagsanslaget Universiteten m. m.: Gemensamma driftkostnader skall tillföras anslagsposten.

4. Kungörelsen (1969:54) om beräkning och redovisning av lönekostnadspålägg (ändrad 1971:103 och 1973:381) skall tillämpas i fråga om sådan ersättning.

5. Ersättning skall till den del den överskjuter utgifterna tillföras

reservationsanslag till driftkostnader eller till bokinköp m. m. För Chalmers tekniska högskola och tekniska fakulteten vid högskolan i Linköping gäller särskilda bestämmelser.

6. För de ändamål och i den omfattning som universitetskanslersämbetet bestämmer får konsistoriet medge att ersättning nedsätts.

7. Närmare föreskrifter och anvisningar för tillämpningen av dessa bestämmelser meddelas av universitetskanslersämbetet efter samråd med riksrevisionsverket.

Universitetskanslersämbetet har meddelat vissa anvisningar och föreskrifter som är intagna i broschyren "Uppdragsverksamhet". Huvudpunkterna i broschyren har sammanfattats på följande sätt.

1. Ersättning motsvarande full *kostnadstäckning* skall uttas dels då verksamhet föranleds av uppdrag från statlig myndighet, kommun eller enskild, dels då arbete - utan att vara föranlett av uppdrag eller avse normalt förekommande service till allmänheten - utförs för utomståendes räkning. Om uppdrag m. m. anses ha synnerlig betydelse för den forskning och utbildning som bedrivs vid läroanstalten och om dessutom kravet på full kostnadstäckning medför att sådant uppdrag eljest måste avvisas, får konsistoriet medge nedsättning av ersättningsbeloppet. Ersättning skall dock alltid uttas för kostnader för direkta lönekostnader och lönekostnadspålägg. Vidare bör ersättningen täcka eventuella speciella kostnader.

2. Om statlig myndighet, kommun eller enskild lämnar bidrag för viss verksamhet utan att ställa särskilda krav betraktas dessa medel som *gåva, donation eller liknande*. Principen om full kostnadstäckning är härvid inte tillämplig. Sådana medel behandlas enligt bestämmelser i gåvomedelskungörelsen (KK nr 484 den 4 juni 1964 med ändringar i KK nr 345 den 23 juni 1969). Då tvekan uppkommer skall konsistoriet avgöra om medel för viss verksamhet skall hänföras till uppdrag eller anses utgöra gåva, donation e. d.

3. I fråga om verksamhet som föranleds av uppdrag skall upprättas *avtal* mellan uppdragsgivaren och uppdragstagaren. Avtalet bör reglera bl. a. verksamhetens inriktning och omfattning, prestationskrav samt arbets- och finansieringsformer. Avtal skall godkännas av konsistoriet.

4. Medel som inflyter för arbete m. m. förvaltas av konsistoriet. För *dispositionen* av medlen bör följande huvudregel gälla: 90 procent av dessa bör normalt återföras till respektive ansvarsområde, vanligen institution, forskningsenhet (motsvarande), 10 procent skall tillföras ett särskilt konto för att täcka vissa gemensamma kostnader för verksamheten.

5. Förvaltningspersonal för uppgifter i samband med uppdragsforskning m. m. får anställas med anlitande av medel under reservationsanslagen till driftkostnader (jämför prop. 1969:1, bil. 10, s. 280).

Universitetskanslersämbetets promemoria

En översyn av reglerna för universitetens och högskolornas uppdragsverksamhet har gjorts inom universitetskanslersämbetet (UKÄ) och redovisas i en promemoria som för yttrande sänts ut till läroanstalterna och ett antal myndigheter. Remisstiden utgår den 1 november 1973. En av de viktigare förändringarna är förslag om att avtal om uppdrag skall slutas mellan konsistoriet och respektive företag eller myndighet och inte som nu direkt mellan respektive forskare och beställare. Ersättning för uppdrag bör vidare kunna disponeras betydligt friare av universiteten och högskolorna än hittills. Förslagen i promemorian har i denna sammanfattats i följande huvudpunkter.

Uppdragsverksamheten bör liksom hittills bedrivas inom läroanstalternas reguljära organisation. De främsta skälen mot övergång till särskilda organ (bolag etc.) är att verksamheten bör ses som en naturlig del av institutionernas uppgifter och att arbetsgivar/arbetstagarförhållandet bör vara entydigt för den engagerade personalen.

Ett ytterligare steg i läroanstalternas ansvarstagande för uppdragsverksamheten bör tas genom att konsistorierna, som enligt nuvarande regler har att godkänna avtal om uppdrag, i stället blir avtalspart (med sedvanliga möjligheter till delegation). Stadgandet i 68 § i universitetsstadgan (US) om befattningshavares rätt att åta sig uppdrag bör ersättas av en hänvisning till förekomsten av särskilda bestämmelser.

I och med att läroanstalten blir avtalspart bör möjlighet till vederlag till enskilda deltagare i uppdragsverksamhet kunna införas. Särskild ersättning bör kunna utgå för nedlagt arbete inom uppdrag, fastän verksamheten måste anses utföras i tjänsten.

Inflytande medel för uppdrag bör av konsistoriet med större frihet än vad som eljest är möjligt inom riksstatsanslagen kunna disponeras för utgifter i samband med uppdragsverksamhet, såsom ersättning till deltagare, representation m. m.

I likhet med vad som gäller för vissa läroanstalter utanför UKÄ-området bör en bestämmelse införas av innebörd att uppdragshandlingar vid läroanstalter inom UKÄ:s område bör åtnjuta sekretess, där enskilds intresse så kräver. Bestämmelsen innebär att offentlighet dock skall gälla om det allmännas intresse kräver det. Det blir därmed alltid läroanstalten som avgör om sekretessbeläggning skall ske.

Genom att 68 § 3 st US utgår och läroanstalten blir avtalslutande part, övergår det kontraktsevenliga skadeståndsansvaret på läroanstalten. Deltagare i uppdragsarbete kan endast bli ansvarig när synnerliga skäl föreligger. En friskrivning beträffande läroanstaltens ansvar har bedömts erforderlig endast med avseende på uppdragets forsknings- eller utbildningsmässiga kvaliteter.

Avtal om uppdrag bör regelmässigt ges skriftlig form. Ett standardavtal bör användas när inte särskilda skäl föranleder annat. Standardkontraktet innehåller - förutom uppdragsdefinition och överenskommelse om vederlag - bestämmelser om rätt till framkomna resultat, offentlig-

görande av resultat, hävning av avtal samt förfaringssätt vid tvister rörande avtalet.

Var och en som skall delta i uppdragsarbetet skall ta del av avtalet samt skriftligen godkänna att medverka på de villkor som anges i detta.

Rätten till i arbetet gjorda uppfinningar tillkommer enligt standardavtalet uppdragsgivaren, varvid skall gälla att forskarnas rättigheter och skyldigheter beträffande patenterbara resultat skall vara desamma som för anställd hos uppdragsgivaren. Denna reglering förutsätter deltagarnas godkännande.

Utskottet

Behovet av en ökad satsning på forsknings- och utvecklingsarbete inom svensk industri understryks i motionerna 1973:915 och 1973:1469. Svensk industri måste, hävdas det, för att kunna bibehålla sin internationella konkurrenskraft följa med i den utveckling på detta område som pågår i övriga industriländer. Motionärerna är ense om att den tekniska utvecklingen inom industrin i hög grad är ett resultat av forskningssamverkan med universitet och högskolor och betonar angelägenheten av att uppdragsforskningen stimuleras och får en ökad omfattning. I motionen 1973:915 betonas samtidigt att det knappast kan vara lämpligt att forskningssamverkan sker på ett oöverskådligt sätt och utan planering. Motionen utmynnar i yrkande om att fastare regler för uppdragsforskningen vid universitet och högskolor skall skapas och att uppdragsforskningen skall ske under ledning av läroanstalternas styrelse eller annat beslutande organ. Också det nu ifrågavarande yrkandet i motionen 1973:1469 gäller formerna för uppdragsforskningen. Vid den begärda översynen bör man enligt denna motion särskilt studera möjligheterna att slussa uppdragsforskning via särskilda institut.

I 1969 års statsverksproposition (prop. 1969:1, bil. 10, s. 282) meddelade föredragande statsrådet att han anslöt sig till de principer för läroanstalternas forskningssamverkan med utomstående som föreslagits av universitetskanslersämbetet (UKÄ) i en till Kungl. Maj:t överlämnad promemoria. Enligt denna skulle universitetens och högskolornas forskningssamverkan med samhället i övrigt ske inom ramen för läroanstalternas befintliga organisation och särskilda institut eller stiftelser för denna samverkan skulle i regel inte inrättas. Riksdagen framförde inga erinringar mot detta uttalande. Under de år som de gällande reglerna för forskningssamverkan varit i kraft har omslutningen av uppdragsverksamheten varit nära nog oförändrad - ca en procent i genomsnitt av läroanstalternas omslutning - trots åtgärder som vidtagits för att främja verksamheten.

En väg att ytterligare underlätta forskningssamverkan mellan läroanstalterna och utomstående har förmodats vara att fastställa en klarare beskrivning av olika villkor för samarbetet samt att ändra föreskrifterna om reglering av vissa ekonomiska frågor. UKÄ har därför, delvis tillsammans med styrelsen för teknisk utveckling, låtit göra en översyn av

de organisatoriska formerna för uppdragsforskningen. Översynen har framför allt gällt de juridiska och ekonomiska konsekvenserna av olika former för uppdragsverksamheten.

På grundval av vad som framkommit har inom UKÄ utarbetats en promemoria, vilken är daterad den 25 juni 1973, med förslag till ändringar och kompletteringar av de regler som nu gäller för verksamheten. En huvudtanke i förslaget är att konsistoriernas ansvar för verksamheten ytterligare skall betonas genom att rätten att träffa avtal om uppdrag förs över från de enskilda befattningshavarna till läroanstalten. Konsistoriet, som hittills haft att godkänna uppdragsavtalen, tänks alltså här ta ett mera direkt ansvar som avtalspart.

Avtal om uppdrag föreslås regelmässigt få skriftlig form och upprättas efter modell av ett standardkontrakt, i vilket föreskrivs bl.a. vad som skall gälla om rätt till i arbetet gjorda uppfinningar. Promemorian innehåller vidare förslag om att möjlighet till sekretess för uppdragsverksamheten införs i vad avser skydd av enskilt intresse, varvid dock offentlighet skall gälla om konsistoriet finner att det allmännas intresse kräver det. I förslaget diskuteras även lämpligheten av att införa större frihet för konsistoriet i dispositionen av influtna uppdragsmedel, bl.a. att förordna om ersättning utöver lön till deltagare i uppdragsarbete i särskilda fall.

Den nämnda promemorian har sänts på remiss till läroanstalterna och till ett betydande antal andra organ som berörs av uppdragsverksamheten. UKÄ räknar med att på grundval av vad som framkommer kunna lägga fram förslag i dessa frågor under budgetåret 1973/74.

Utskottet kan sålunda konstatera att UKÄ numera, dvs. sedan de ifrågavarande motionsyrkandena framställdes, presenterat resultatet av en översyn av de organisatoriska formerna för uppdragsforskning. Med hänsyn härtill behöver riksdagen inte begära någon översyn, varför de ifrågavarande motionsyrkandena kan avslås av riksdagen. Utskottet utgår från att i motionerna framförda synpunkter kommer under övervägande — på samma sätt som synpunkter och förslag som kommer till uttryck i remissyttrandena över UKÄ:s promemoria — då UKÄ utarbetar sitt förslag till reviderade bestämmelser om uppdragsforskning. Som framgår av det föregående kan UKÄ förväntas redovisa sina förslag för Kungl. Maj:t senare under innevarande budgetår.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motionerna 1973:915 och 1973:1469, sistnämnda motion såvitt nu är i fråga.

Stockholm den 17 oktober 1973

På utbildningsutskottets vägnar
STIG ALEMYR

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar Alemyr (s), Wikström (fp), Larsson i Staffanstorp (c), Mårtensson (s), Richardson (fp), Nordstrandh (m), Elmstedt (c), Gustafsson i Barkarby (s), fru Gradin (s), herr Johansson i Skärstad (c), fru Dahl (s), fru Sundberg (m), herrar Sundgren (s), Svensson i Kungälv (s) och fru Nordlander (vpk).